PRAGUL, UŞA, POARTA EXISTENŢEI

LUCIA BERDAN

Simbolismul celor trei obiecte pe care ne propunem să-l detaliem aici prin exemple din culegerile mai vechi şi din cele contemporane, făcute de noi, în teren, în ultimii 30 de ani, este unul cu implicaţii profunde pentru viitoarea existenţă: el desemnează locul de trecere dintre două lumi, dintre cea necunoscută şi plină de mistere şi cea cunoscută, supusă unor convenţii sociale, dintre două stări de vârstă, de timp, de spaţiu, între întuneric şi lumină[1] . Este vorba, apoi, de un simbolism iniţiatic, marcând trecerea de la profan la sacru. Ianus, cel cu mai multe feţe, zeul latin al iniţierii în mistere, era stăpân al celor două uşi care fac trecerea de la pământ la cer: *ianus inferni* şi *ianus coeli* (poarta infernului şi poarta cerului). Pragul are şi el rolul de spaţiu de trecere între exterior (profanul) şi interior (sacrul). A trece pragul însemna, mai mult decât a trece de uşă şi poartă, a păşi într-un univers intim, sacralizat, păzit de zeii casei, şi a te aşeza implicit sub protecţia stăpânului casei. De aceea, în vechime, fiecare prag era împodobit cu însemnele casei sau ale templului. Trecerea peste prag impunea o purificare a corpului, a sufletului, simbolizată de obligaţia de a păşi peste el, pentru prima dată, purtat de cineva sau descălţându-te la intrare sau păşind peste un foc purificator. Simbolismul pragului este strâns legat şi de cultul strămoşilor, cărora li se aduceau în fiecare an ofrande pe prag. „Cel care se apropie fără a fi purificat va fi condamnat şi dat demonului celui rău pentru a fi devorat" (Agrippa, *De verbo mirifico,* cartea a II-a). J. G. Frazer, în lucrarea *Folclorul în Vechiul Testament,* observa că respectul pentru prag şi teama de a nu-l atinge se regăsesc la populaţiile barbare, ca şi la cele civilizate. Romanii atribuiau pragului un caracter sfânt, de aceea îi consacraseră un zeu propriu, un fel de portar divin, numit Lummentinus. Mulţi primitivi credeau că pragul este bântuit de spirite care vor să se insinueze în interiorul universului uman. Aceste credinţe au persistat până la popoarele moderne. În Lituania, când se construieşte o casă, sub prag se aşază o cruce de lemn sau un obiect ce există în familie de mai multe generaţii, deci cu caracter sacralizat[2]. Când treci pragul trebuie să-ţi faci semnul crucii, iar în unele locuri se

---

[1] Jean Chevalier şi Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri,* vol. 2–3, Bucureşti, Ed. Artemis, 1995, p. 113–118.

[2] Sir George James Frazer, *Folclorul în Vechiul Testament,* Bucureşti, Ed. Scripta, 1995, p. 193–194.

crede că trebuie să te aşezi pe el. Locuinţa, după Mircea Eliade, este sanctificată, pentru că ea este la scară mică *imago mundi* şi lumea este creaţie divină: „Se relevă în însăşi structura locuinţei simbolismul cosmic «imago dei»"[3]. Pragul, în credinţa tuturor popoarelor europene, este locul unde se adună duhurile rele. El barează drumul acestora spre interiorul sacralizat[4]. În obiceiurile de naştere, în primul mare ceremonial de trecere, în riturile de separaţie preliminare, foarte multe credinţe populare se referă la interdicţia pentru femeia însărcinată de a sta pe prag. După Artur Gorovei[5], „femeia însărcinată să nu stea jos pe vreun prag, căci poate veni în urmă-i vreun vrăjmaş să dea cu toporul în pragul pe care a stat şi atunci face copilul cu buza tăiată" şi „femeia însărcinată să nu cumva să doarmă pe pragul casei, căci i se lasă copilul în prag şi e greu de ea" (Ţepu, Tecuci). Această credinţă se regăseşte bogat reprezentată în mărturiile contemporane din culegerile noastre de teren din întreaga Moldovă[6]. Vom cita, în acest sens, un grupaj de astfel de credinţe: „Femeia însărcinată dacă stă pe prag zice că ar naşte un copil buzat" (Bacău, Sascut, Pânceşti); „Să nu stea pe prag ca să nu le întâmpine ceas rău în prag" (Botoşani, Mitoc, Horia); „Nu se stă în pragul uşii, ca să nu stea copilul mult în pântece" (Vrancea, Dumitreşti, Biceştii de Sus); „Să nu stea în prag pentru că se împiedică copilul când ajunge să meargă în picioare" (Vaslui, Blăgeşti); „Dacă vrea să aibă copil frumos, să stea în fiecare duminică a sarcinii în pragul uşii să se pieptene" (Bacău, Berzunţi); „Peste prag păşesc toate spiritele şi bune şi rele; pentru a-l feri pe copil [...]" (Bacău, Livezi, Orăşa); „Că nu poate naşte până nu bate pragul cu chiciorul" (Bacău, Vultureni); „Dacă stau, trebuie să dea cu piciorul în prag şi să zică de trei ori «Hai, pragule, c-o să fac»" (Iaşi, Covasna, Costuleni); „Nu se trece prin faţa unei femei însărcinate cî sî opreşti copilul în prag" (Vrancea, Vidra); „Din cauza ursâtei. Dacă stai în prag şi-ţ faci cineva di ursîtî, îţ' bati cuiu-n prag" (Iaşi, Târgu-Frumos, Costeşti); „Se deoache şî nasc greu" (Galaţi, Movileni); „Oricând nu-i bine să stai pe prag. Dacî mânânci stând pe prag, îţi mânânci norocul. Femeia gravidă să nu stea pe prag cî naşti greu" (Suceava, Fundu-Moldovei); „Dă vânt rău peste copil" (Bacău, Hurunti, Căpoteşti); „Să nu dea răul în ele" (Bacău, Vultureni, Valea Salciei); „Ca să nu li întunchine ceasu cel rău" (Botoşani, Ştefăneşti); „Din cauză că locul nu este curat" (Botoşani, Vlădeni, Brehuieşti); „Sî nu tai lemni pi pragu uşii cî faci copilu cu buza tăietî" (Galaţi, Gohor); „Să nu se uite copilul cruciş" (Galaţi, Ghidigeni); „Dacî-i un copil încrucişat, în trei duminici sî sugî pe prag când trag clopotele de la biserică" (Suceava, Vatra Moldoviţei); „Să nu stea pe prag, sî licheşti diavolul di copchil" (Galaţi, Rediu); „Pisti prag trec mulţi şi aşteaptă mult până naşte" (Neamţ, Poiana Teiului, Petru-Vodă); „Nu-i bine pentru că o găseşte vânturi rele – Ucigă-l crucea"

---

[3] Mircea Eliade, *Sacrul şi profanul*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1992, p. 90.
[4] I. Aurel Candrea, *Folklorul medical român comparat*, Bucureşti, Casa Şcoalelor, 1944, p. 67.
[5] *Credinţi şi superstiţii ale poporului român*, Bucureşti, Socec, 1916, p. 40; 220.
[6] Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei (AFMB). Culegeri indirecte şi directe.

(Iași, Miroslăvești); „Fată greu vitele la casa la care stă" (Suceava, Mănăstirea Humorului); „Femeia însărcinată nu trebuie să treacă sub zăvoare, pe sub prag, cî nu creşti copilu" (Suceava, Ulma); „Se zice că peste prag trec mulți și apare la copil ceva rău" (Suceava, Moldovița); „Nu-i bine să stea, se opreşte copilul în prag. Nici pe sub gard să nu treacă, nici pe sub lacăte, că naşte greu" (Suceava, Ulma, Lupcina); „Sunt vorbite de lume" (Vaslui, Coroieşti); „Se nasc copii cu năravuri" (Vrancea, Străoane, Repedea); „Face copilul uşernic" (Vrancea, Tănăsoaia, Costişa); „Dacă femeia însărcinată stă în prag, copilul care-l va naşte nu se va mărita (însura) la vreme" (Bacău, Căiuți); „Nu naşte până nu va bate cu piciorul în prag" (Bacău, Filipeni, Brad); „Pentru că iese copilul cu picioare crăcănate" (Bacău, Scorțeni); „Că nu mai are copilul somn, îi piere somnul" (Bacău, Tătărăşti, Gherdana); „Să nu nască doi gemeni" (Botoşani, Dângeni, Iacobeni); „Naşte copilu fără grai" (Galați, Vârlezi, Crăieşti); „Ies băieții cu vederea încrucişată" (Galați, Fârțăneşti, Viile); „Creşti capul cât uşa" (Galați, Schela); „Ca să fie păzită de orice rele" (Neamț, Taşca, Neagra); „Stă copilul în pragul naşterii" (Neamț, Borca, Sabasa); „Naşte greu femeia însărcinată care stă în pragul uşii" (Iași, Hârlău, Pârcovaci); „Se înăduşă copilul" (Iași, Belceşti); „Se întoarnă copilul" (Iași, Siretel, Berezlogi); „Vine copchilu în praguri" (Suceava, Soldănești); „Trudeşti mult" (Vaslui, Ivăneşti); „Ca să poată naşte e pusă să dea cu piciorul în prag" (Vaslui, Murgeni, Schineni); „Face copilul cu buza despicată" (Vrancea, Bogheşti); „Îi trăsneşte Dumnezeu" (Vrancea, Jariştea, Scânteia); „Fac copiii cu capul mare şi nasc greu" (Vrancea, Gura Caliței); „Fac fete multe pentru că pragul este tăiat" (Vrancea, Jitia); „Îi cheri laptele" (Vaslui, Zorleni, Simila); „Pentru ca să nu fie copilul încrucişat" (Vaslui, Dăneşti); „Cî stă copchilu în prag la naştiri" (Vrancea, Tătăranu, Bordeasca Veche); „Naşterea-i oprită în prag (nasc greu)" (Vrancea, Străoane, Muncelu): „Nu-i bini sî şadî fimeia însărcinatî pi prag... când vra sî nascî nu poati sî nascî" (Sălătruc, Dărmăneşti, Bacău; înregistrează Lucia Berdan la 8 iulie 1984, Mg. 624, I, 12). „Ca să nască uşor dă cu picioru-n prag c-o trecut pisti prag" (Todireni, Stănița, Neamț; culege în 1988 Lucia Berdan, Mg. 635, I, 32). „Când năştea lăsa uşa deschisî. Ca sî nascî uşor" (Vlădiceni, Bârgăoani, Neamț; înregistrează Lucia Berdan la 6 mai 1989, Mg. 650, I, 43). Cu această ultimă credință am trecut în riturile liminare – de prag. „Dacă o femeie nu poate naşte cu înlesnire, în unele părți din Transilvania moaşa dă de trei ori cu piciorul în uşă"[7]. „Când o femeie nu poate să nască, bărbatul ei ocoleşte casa cu toporul în mână sau împlântă două topoare cruciş în vreun stâlp al cerdacului, ori într-o grindă, ori în prag. Tot aşa se face şi când omul nu poate muri... Poporul crede că duhurile rele stau împotrivă şi caută să le alunge"[8] (Bacău, Bârsăneşti, Albele). „Ca să nască uşor, să sară peste trei praguri" (Botoşani, Răchiți, Costeşti). „Ca să nască uşor, să

[7] Artur Gorovei, *Datinele noastre la naştere*, Bucureşti, Ed. Minerva, 1909.

[8] Gh. F. Ciauşanu, *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi şi nouă*, Bucureşti, Socec, 1914, p. 284.

dea cu piciorul în uşă, în masă" (Vrancea, Dumitreşti, Biceştii de Sus). „Când se naşte un copil, se împlântă în pragul uşii un cuţit şi se pun în leagăn două ace pentru ca să se împiedice strigoii şi să nu se apropie de copil"[9]. „Îndată ce se naşte copilul, moaşele bat o bucată de fier deasupra uşii. În Transilvania se pune un topor în prag şi tot în prag împlântă un cuţit moaşele din Macedonia şi din Istria, ca să nu se apropie duhurile rele de copil. Tot aşa, dar fără fir roşu, fac îndată după ce moare omul. Cuţitul ori toporul rămân în grindă, sau în prag, trei zile, până se întorc oamenii de la îngropăciune"[10]. Este momentul să notăm aici, pentru a sublinia corelaţia naştere–înmormântare, început–sfârşit, două credinţe aromâneşti culese de Dumitru Cosmulei: „Dacă se naşte un copil în aceeaşi lună când s-a întâmplat să moară cineva din acea familie, copilul e închis într-o cameră, ca să nu vadă mortul, ori i se atârnă de brâu o cheie" (Selia)[11] şi „Dacă se întâmplă să fie un copil nebotezat în familia în care s-a întâmplat moarte el va rămânea mut". „După ce a născut, în Bucovina, se bate un canaf de lână roşie deasupra uşii, iar în Istria se împlântă un cuţit în pragul casei, ca să nu se apropie duhurile rele. În Macedonia, se pune deasupra uşii un fir de aţă albă şi altul roşu răsucit" [12]. „Dacă naşte o femeie, apoi se leagă la poartă o cordea roşie ca să nu fie deocheată"[13]. „Când naşte o femeie, se bate un canaf de lână roşie deasupra uşii (Bucovina), sau se împlântă în pragul casei un cuţit, ca să nu se deoache copilul şi să se apropie necuratul de el" [14]. Tot aşa, „la casele unde fată o vacă înspre Crăciun se punea la grajd un lanţ, după ce în prealabil fusese pus la pragul casei şi au trecut peste el colindătorii ca să nu se «strice» vaca. La Băiţa de sub Codru, la pragul grajdului se pune alături de lanţ şi un topor şi sare"[15]. După ce naşte, „buricu şî «casa copilului» si ngroapî la pragu uşii, să nu se prindă nimic de copil, de lehuză" (Talpa, Bârgăuani, Neamţ; înregistrează Lucia Berdan în 1989, Mg. 650, I, 11). După ce moaşa tăia buricul copilului (rit de separare), îl înnoda şi îl lăsa să se usuce până îi cădea capătul. Apoi acesta era legat cu aţă, cu lănţug şi se păstra pe meşter-grindă sau sub pragul uşii până ce copilul împlinea vârsta de 7 ani[16]. Cu această ocazie se efectuează şi practici magice de augurare (menire) şi de protecţie a lehuzei. „Buricul ce cade la copilul mic, se înveleşte bine şi se bagă printr-o gaură de la podelele casei (lângă prag), de voim ca următorul copil să fie băiat. Dacă vom pune buricul sub coardă sau în vreo crăpătură, va fi fată copilul următor" (Covurlui)[17]. „În pragul casei se

[9] Artur Gorovei, *Credinţi...*, p. 312.
[10] Ciauşanu, *op.cit.*, p. 284–285.
[11] Dumitru Cosmulei, *Datini, credinţe şi superstiţii aromâneşti*, Bucureşti, 1909, p. 36–37.
[12] Artur Gorovei, *Datinele...*, p.24.
[13] Artur Gorovei, *Credinţi...*, p. 97.
[14] *Ibidem*, p. 228.
[15] Pamfil Bilţiu, *Contribuţii la studierea obiceiurilor de iarnă din Zona Codru*, în vol. *Tradiţii maramureşene*, II, Baia Mare, 1979, p. 128.
[16] Cf. Mihai Dăncuş, *Rituri de separare, agregare şi iniţiere în faza copilăriei. Zona Maramureş*, în „Marmaţia", V–VI, Baia Mare, 1979–1981, p. 437.
[17] Artur Gorovei, *Credinţi...*, p. 225.

face o gaură astupată cu un dop de lemn. Acolo, mai ales la cel dintâi copil, mulge puțină țâță pe o bucată de pâine adăugând trei boabe de piper, trei de tămâie, puțină sare și un petec din iia murdară. Se leagă toate într-o zdreanță și le îngroapă acolo. Se îngroapă la prag că acolo-i talpa casei și zice: Când se va muta talpa, atunci să se mute țâța, sau atunci să se mai ducă țâța mea când oi scoate eu ce-am băgat aici"[18].

Aceste credințe reflectă caracterul sfânt al pragului, însemnul casei, locul unde se adună sufletele strămoșilor când sunt pomeniți, rolul de depozitar al tuturor energiilor celor ce locuiesc acolo. În basmele noastre populare este frecvent întâlnit motivul eroului care, pentru a prinde puteri supraomenești, îi cere mamei să-i dea țâță sub prag sau sub talpa casei. Caracterul sacralizat al pragului, legat de simbolismul trecerii, se reflectă și în numeroasele practici magice de etnoiatrie, care se efectuează pe pragul casei, pentru a scăpa copilul nou-născut de anumite defecte fizice, psihice sau de diferite boli. „Dacă se naște vreun copil cu vreun semn, apoi e bine ca mama lui să-l ieie și să se așeze cu dânsul pe pragul ușii, pe când toacă și trag clopotele pentru leturghie și să-l lingă de trei ori pe frunte zicând: Precum trece sunetul clopotelor și al toacei, așa să treacă și semnul lui"[19]. „Pruncul, dacă are vreun tic, să-l alăpteze mă-sa pe prag când va toca la liturghie și-i va trece"[20]. „În cea dintâi duminică de la nașterea unui copil să-i dea mă-sa țâță pe pragul ușii, să nu capete la plîns arțag"[21]. „Dacă noul născut are semne pe corp, primele șase săptămâni, mama să-l alăpteze stând pe pragul casei și să-i deie țâță cruciș, să se gândească la ce a privit cât a fost gravidă și dacă își amintește, atunci dispar semnele"[22]. Pentru somnul copilului: „sî duci cu el, stă pi pragu ușii șî când tragi clopotu la biserică sî spune cî așa cum sî duci sunitu clopotelor așa sî sî ducî plânsu di la copilu meu, asta duminică dimineața, șî noaptea iar mergi cu el afarî, îl aratî la lunî, tot așa cum mergi luna pi cer, așa sî meargî, sî sî ducî plânsu" (Dofteana, Bacău; înregistrează Lucia Berdan în 1987, Mg, 629, I, 3). „De «rău băieților» sî discântî duminicî dimineața pân-a nu toca popa, pi prag ti pui și zici: Popa toacî/Rău di la băietu neu sacî" (Sirețel, Iași; înregistrează Lucia Berdan, Mg, 78, I, 15). În descântecul de speriat, cules de la Țibucani, Neamț, se spune:

Șî spărietu cu cuțâtu l-oi sapa
Afarî pisti prag l-oi da
Șî cânili-n gurî l-a lua
(Mg. 226, I, 28; culege Lucia Berdan în 1976)

---

[18] Ștefania Cristescu-Golopenția, *Drăguș, un sat din Țara Oltului (Făgăraș). Manifestări spirituale. Credințe și rituri magice*, București, 1944, p. 49.

[19] Artur Gorovei, *Credinți...*, p. 223.

[20] *Ibidem*, p. 286.

[21] *Ibidem*, p. 273.

[22] Vasile Scurtu, *Cercetări folklorice în Ugocea românească*, în „Anuarul Arhivei de Folklor", VI, publicat de Ion Mușlea, extras, 1942, p. 40.

În alt descântec de speriat, cules de la Ciprian Porumbescu, Suceava, se descântă printre uşă, înainte de apusul soarelui, cu spata, cu cuţitul şi cu mătura. În descântecul de strâns la copii (=colici la copii), înregistrat la Ştefan cel Mare, Vaslui, descântătoarea spune:

M-am pus pe prag
M-am uitat în jos
M-am uitat în sus
M-am uitat la vali
M-am uitat la dial
Înspre soari răsari
(Mg. 175, I, 26; culege Lucia Berdan în 1974)

Pentru „scrântitură" (= luxaţie), la Zăneşti, Neamţ, „deschide uşa la prag, dintri camerî şi tindî, şî lua cociorba şî sî sprijinî şî puni partia sclintitî pi prag şî ie pune picioru pi locu undi era sclintitura pi prag şî sî sprijine în cociorvî. Zice:

– Ci vrei,
Doi băieţi di gemini
Sau picior sclintit?
– Nici băieţi di gemini
Nici picior sclintit !

E avé născuţi doi băieţi di gemini şî avé leac. Di trii ori" (Mg. 65, II, 17; înregistrează Lucia Berdan în 1971). Tot pentru aceeaşi boală, la Valea Oilor, Bălţaţi, Iaşi, „îl puni pi prag cu mîna şî cu chicioru dai aşa pi mânî şî ăl freci. Dimineaţa" (Mg. 345, I, 29; culege Lucia Berdan în 1979). La Găgeşti, Boloteşti, Vrancea, se numeşte „Di călcat":

„Nici doi copii di gemeni
Nici picior sclintit.

Îl calci, pui picioru pi prag şi-l calc di trii ori" (Mg. 96, I, 11; culege Lucia Berdan în 1972). Într-un descântec de strâns (=colici, rahitism), de la Fântânele, Focuri, Iaşi, se spune:

Şade-un cucoş negru pe prag
Cere pâine şi sare
Noi pâine şi sare nu i-om da
I-om da plânsorile,
Suschinăturile
Şi ofturile lui (cutare).
În aripi le-o lua
Şi-n nouri o zbura
(Cutare) să rămâie curat,
Luminat,
Cum Maica Precista l-o dat.

La Dulcești, Neamț, în descântecul de strânsoare se spune:

Cucoș negru șădi-n prag
Strigî beri, mâncari
...Eu i-am dat plânsurili
Durerili, strigările.

„Dacă-i un copil încrucișat, în trei duminici să sugă pe prag, când trag clopotele de la biserică" (Suceava, Vatra Moldoviței). „Se pune sub prag un ac cu păcură, ca să nu facî copilul roci" (=eczemă alergică) (Botoșani – Roma). „Dacă naște copilul cu păr [pe corp] aduci trei oali cu apî din trei locuri diferite, le puneai pi prag, ti așazai cu spatili la eli, li varsai cu călcâiu, șî cu apa din al treilea, scaldai copchilașul și-l descântai" (Botoșani, Concești).

Ursitoarele, după o credință din Munții Apuseni, „eli vin după naștere la ușă și ursesc" (satul După Piatră)[23]. Numerosul grupaj de practici rituale care pregătesc botezul copilului și efectuarea lui sub bune auspicii face parte din riturile de integrare, care implică și ele numeroase secvențe magice. Trecerea copilului peste pragul casei pentru a fi dus la botez presupune ieșirea într-o lume plină de vibrații magice. De aceea, actanții acestui ceremonial își iau măsuri de precauție, necesare și la ducerea copilului la botez, și la întoarcerea de la botez, când copilul va fi integrat propriu-zis în familie, ca persoană cu nume propriu, recunoscut de colectivitate. „Când se duc cu copilul la botez pun foc și toporul sub prag, ca să fie copilul vrednic ca toporul"[24]. „În Camena, când pornesc cu copilul la botez, pun foc sub prag și apoi trec ca să fie copilul vrednic, sănătos ca focul" [25]. Exemplele citate ilustrează clar un rit de purificare, prin foc, la pășirea pragului, și de augurare pentru viitorul membru al familiei. „În Prusia Ostică și Westfalia – spune Gh. F. Ciaușanu – cei ce se duc cu copilul să-l boteze trebuie să treacă peste o mătură și o secure, puse pe prag, pentru ca cel nou născut să fie ferit de vrăji. La fel se crede și în Austria"[26]. Aurel Iana, care publica în 1889 credințe de naștere din părțile Oraviței, pomenea de practica de aplecare a copilului spre a atinge cu capul pragul de jos al ușii, înainte de a ieși sau a merge la botez, ca să nu se prindă deochiul de el, zicând: „Cum se așează pragul sub lume, sub țară, așa să se așeze deocheatul la cel nou-născut", urmată de scoaterea copilului pe fereastră din casă, rostindu-se formula magică: „Cum se ține fereastra de casă, așa să se țină și noul născut de mumă-sa"[27]. Teodor T. Burada, în *Obiceiurile la nașterea copiilor poporului român din Macedonia*[28], descrie următoarea practică magică de etnoiatrie în legătură

[23] Maria Văcariu, *Contribuții la studiul obiceiurilor din Munții Apuseni. Obiceiuri legate de naștere*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1965–1967", Cluj, 1969, p. 571–579.

[24] Elena Niculiță Voronca, *Datinile și credințele poporului român*, adunate și așezate în ordine mitologică de..., Mihalcea, editură proprie, 1903, vol.I, p. 525.

[25] *Ibidem*, vol.II, p. 1212.

[26] *Op. cit.*, p. 287.

[27] A. Iana, *Din credințele la naștere* (din părțile Oraviței), în „Familia", 1889, nr. 41, p. 603.

[28] În „Convorbiri literare", XXVI, 1892, nr.1, p. 39–50.

cu botezul: „Dacă într-o familie mor copiii, este obiceiul ca moaşa să ia copilul îndată ce s-a născut, fără să ştie mama, să-l ducă la biserică, să-l lase în pragul uşii pentru ca să-l găsească cei ce vor ieşi din biserică, atunci cine vrea să ia copilul găsit şi-l botează, moaşa stă ascunsă, vine la naş şi spune a cui e copilul acesta, îl duce acasă la mama lui şi aceasta îl înfiază, ca şi cum ar fi un copil străin". Altă practică magică, tot din această categorie, descrisă de Teodor T. Burada: se ia copilul şi se aruncă pe fereastră în braţele cuiva şi apoi mama se face că-l cumpără, cu 5 sau 10 parale, aducându-l în casă, nu pe fereastra pe unde l-a scos, ci printr-alta, sau pe uşă[29]. Emil Petrovici notează această practică magică de la românii din Serbia: „La întoarcerea de la botez dau copilul tatălui pe fereastră"[30]. Vasile Scurtu o găseşte în Ugocea românească: „La întoarcerea de la botez dau copilul tatălui pe fereastră, iar acesta îl închide puţin timp într-o ladă ca să hie gazdă, bun ca lada şi să tacă ca ie, să nu plângă"[31]. Această practică rituală poate fi pusă în legătură cu o veche practică magică de etnoiatrie: datul de pomană al copilului bolnav pe fereastră: „Ciala stă afarî şi-el dă pi geam şî-i spuni cicî Pi-asta lumi sî fii al meu şî pi ceilaltî sî fii a tău şî ciala zâci bodaprosti şî i-l dă înapoi pe uşă" (Sagna, Neamţ; înregistrează Lucia Berdan în 1988, Mg. 638, I, 6). În Lituania, când se aduce de la biserică un copil care tocmai a fost botezat, tatăl îl ţine un moment deasupra pragului, ca să pună noul născut, noul membru al familiei, sub protecţia divinităţilor domestice[32]. În Germania, în evul mediu, era obiceiul ca după botez copilul să fie pus sub o mătură la uşa odăii de culcare[33]. Şi la întoarcerea de la botez, în practicile magice româneşti se face pe prag un prim rit de augurare la intrarea în casă: „Când sî vini di la botez, se pune o carte pe prag, creion, să ajungă om mare" (Suceava, Udeşti, Reuseni). „Când vine de la botez, copilul se dă peste prag. «Ţi l-am luat păgân, ţi l-am adus creştin». De trei ori. I-l dă de pomană cu lumânarea în mână: «Pe lumea asta sî hii a vostru, pi cealaltî sî hii a nostru». Cumătra stinge lumânarea în pragul de sus a uşii, să se facă băietul mare, frumos" (Bacău, Dofteana, Cucuieţi). „Lumânarea de la botez se stinge în podele sau la uşă. Nu se suflă într-nsa. Şi la cununie tot aşa" (Neamţ, Grumăzeşti). „Când se botează la cimitir de Sfântu Ioan copiii morţi nebotezaţi, când vin acasă, apăi îi dăm tot pisti prag naşului di pi masî colac" (Todireni, Stăniţa, Neamţ; înregistrează Lucia Berdan, Mg. 635, I, 32). „Pentru copiii morţi, nebotezaţi, care se botează de Sfântu Ion, li sî dă în sitî, li sî dă numa doi colaci sau patru, şi numa un şărveţăl sau o batistă. Îi dă naşului în sîti pi prag, afară, când scoati mortu, îi dă şî colacu di botez" (Bahna, Neamţ; înregistrează Lucia Berdan în 1989, Mg. 683, I, 42). J. G. Frazer, în lucrarea citată, notează un grup de credinţe care atestă că spiritele care bântuie pragurile sunt ale morţilor: în Africa Centrală, în India sau în Rusia, se

[29] *Ibidem.*

[30] Emil Petrovici, *Note de folclor de la românii din Valea Mlavei* (Serbia), în „Anuarul Arhivei de Folklor", VI, 1942, p. 43–75.

[31] *Op. cit.*, p. 43.

[32] Cf. J. G. Frazer, *op. cit.*, p. 193–194.

[33] Ciauşanu, *op. cit.*, p. 293.

îngropau copiii născuți morți sub praguri, ceea ce ar explica faptul că se crede că ele sunt bântuite de sufletele micuților morți[34]. Deci încărcătura magică pe care o are pragul în imaginația populară se datorează, în parte, unui vechi obicei care constă în îngroparea cadavrelor de copii sau de animale sub prag. În Africa Centrală, mai semnalează Frazer, era obiceiul să se îngroape placenta (locul, casa copilului) sub pragul colibei sau sub ușă, căci se crede că placenta este o ființă geamănă cu copilul, pe care îl urmează îndeaproape în lume. Mama crede că spiritul copilului va trece în ea și va renaște. Aceeași credință în reîncarnare este foarte răspândită și în India. Și la români, cum am arătat anterior, este obiceiul să se îngroape placenta sub prag, sub stâlpul casei sau la un loc curat, la un pom, în grădină, unde nu calcă nimeni. Căci dacă ar călca, copilul ar fi și el călcat în picioare de toată lumea, credință bazată, ca și în multe practici magice, pe principiul *similia similibus curantur,* „După ce este botezat, moașa așează crișma pe ușă" (Bacău, Podu-Turcului, Căbești). Nu numai copilul, dar și lehuza trebuie să se purifice. Interdicția de a părăsi casa, după ce a născut femeia, durează 40 de zile. „Când femeia care a născut merge la biserică, la 6 săptămâni, întâi se spală acasă, apoi merge la biserică pentru a se face «curățirea femeii». Acolo stă numai pe prag, până o dezleagă popa, apoi intră în biserică"[35]. Aceeași credință este citată și de către Vasile Scurtu în *Cercetări folclorice în Ugocea românească,* p. 42.

Un alt grupaj de secvențe rituale din riturile de separare se referă la practicile magice privind următoarele etape: înțărcarea și mersul în picioare. Acestea au, cu deosebire, o mare încărcătură magică divinatorie și de augurare, dorindu-se integrarea cât mai benefică a copilului în familie și dezvoltarea lui ca membru sănătos al ei: „La înțărcat i se pun copilului după ușă: cărți, creioane, cuțit, foarfeci, ouă, pâine, ban, ciocan, clește. Ceea ce alege prevestește meseria" (Bacău, Helegiu, Brătila). „La înțărcat se pune după ușă stilou, carte, clește. El trage la ce are noroc" (Bacău, Vultureni, Lichitișeni). „Când se înțarcă copilu, sî puni după ușă un ou, baliguțî di vacî, topor, ciocan, săciri, coasa. Di ci s-apucî întâi cu mâna, aceea învață el în viață" (Botoșani, Vlădeni, Brehuiești). „Când se-nțarcă i se pune după mătură, după ușă, bomboane, un ou, păr de porc, pene de găină, o cárte" (Galați, Cavadinești). „Copilul când îl înțărci, îi pui un ou copt de cea parte de prag, în tindă și pe copil îl pui de astă parte, în casă, să-l iee și să-l mănânce, atunci îl dai pe pânea lui. Cât de degrabă se trece pragul, așa degrabă uită de piept"[36]. „Copilu se înțarcă lunea astfel: de duminică seara se pune după ușa casei un pahar cu vin și un covrig. Luni dimineața când copilu se scoală, se lasă să se ducă singur să le ia de acolo, apoi i se dă să mănânce"[37]. „Când începe să păşească copilul i se pune după ușă perie, cheptine, mătura. Peria – are noroc la gite. Dacă pune mâna pe cheptine și mătură nu pre-i noroc bun" (Neamț, Dulcești). „Ca să umble copilul mai bine,

[34] *Op. cit.,* p. 193, 195.
[35] Emil Petrovici, *op.cit.,* p. 43–75.
[36] Elena Niculiță Voronca, *op. cit.,* p. 425.
[37] Artur Gorovei, *Credinți...,* p. 155.

când începe a se trage pe jos, îl ia unul din căseni într-o duminică dimineaţa de mânuţe şi-l duce în picioare până la prag, iar mă-sa taie cu foarfecele înaintea lui câteva pene de găină"[38]. Uneori practica divinatorie privind ocupaţiile viitorului membru al familiei se efectuează, dacă e cazul că tocmai atunci copilul prinde a păşi, „în sara di Anu Nou: punem pi pragu casii, pi prag la uşî punem o cărtâcicî, un stilou, un plumb. Copilu merge, prinde primii paşi a păşi şî sî duce acolo şî copilu la ci punia mâna, atunci noi spunem cî ori a sî-nveţi carti, ori... punem mai multi, de aţî, dacî iare fetiţî ş-un ciocan, atuncia el sî repează şî pune mîna şî lua ci lua... noi zicem cî uiti cî meseria asta a sî-i placî copilului" (Hociungi, Moldoveni, Neamţ; culege Lucia Berdan în 1989, Mg. 681, I, 42). În acest caz, practica de divinaţie pentru noul membru al familiei se leagă de practica de divinaţie a începutului de an, care se doreşte benefic şi prosper pentru toţi ai casei. Această practică divinatorie pentru copil se mai repetă şi „când îi taie moţu, se pune după uşă carte, cleşte, cuţit" (Suceava, Liteni, Siliştea).

În ceremonialul întemeierii (nunta), cel de al doilea mare rit de trecere din viaţa familială, riturile de prag, poartă sunt prezente în câteva momente marcante ale riturilor de separaţie, care pregătesc integrarea într-o nouă familie. Un prim grupaj de secvenţe rituale se desfăşoară la casa miresei, când vine alaiul după ea s-o ia cu nunta. Pragul cere şi aici rituri speciale. Trecerea lui reprezintă pătrunderea în viaţa familiei. În Transilvania, după Vasile Scurtu, „Stegaşul merge la casa miresei, unde aceasta aşteaptă cu părinţii şi neamurile. Ea se ascunde iar stegaşul o caută până o găseşte... Înainte de a pleca, stegaşul face semnul crucii cu steagul pe uşa casei, apoi aşează steagul pe prag şi la ieşire trec peste el: mireasa, mirii şi drujba"[39]. „La casa miresei, la întoarcerea de la biserică ţâpurind şi în zgomot mare vin cu toţii. Aici se face «giocul colacilor»: doi flăcăi ţin în mână colacii de la cununie pe sub care trec mirele, mireasa şi naşii. Apoi steagul e aşezat pe prag şi trece peste el intrând în casă mirele, mireasa, naşii şi drujba. Stegaşul ridică steagul şi intră şi ceilalţi nuntaşi chiuind :

Lărgiţi-vă casa
Că ni-i mare oastea"[40].

Cei doi colaci mari se aşază pe masă, părinţii mirelui îi prind şi îi lovesc de „meşter grindă". În acest timp, nuntaşii chiuie la mire şi la mireasă[41]. În Mărginimea Sibiului, cei adunaţi la casa miresei închideau porţile. Ajunşi la poartă, nuntaşii începeau să bată ca să li se deschidă. Poarta rămânea, în continuare, încuiată. Un fecior mai tânăr sărea peste poartă şi o descuia. Alaiul intra. Sunt întâmpinaţi de tatăl fetei (socrul mic), care îi poftеşte în casă. Uşa este păzită de un

[38] *Ibidem*, p.78.
[39] Scurtu, *op. cit.*, p. 47–48.
[40] *Ibidem*.
[41] *Ibidem*, p. 48.

grup de fete care nu consimt să elibereze mireasa decât în schimbul unei sume de bani. După plata sumei, mireasa își ia rămas bun de la părinți[42]. Aceste secvențe rituale sunt foarte frecvente și în Moldova: „Sânt de față fete care nu dau zestrea până când nu le plătește mirele. Ele chiuie tot timpul și bat în palme pernele" (Bacău, Livezi, Prăjoaia). „Să plătească mireasa mirele când o ia de la casa socrilor mici" (Bacău, Berzunți). „Îi încuie poarta și ca să poată ieși trebuie să plătească. Mirele când intră în casă, să ia zestrea, trebuie să plătească la o soră de-a miresei" (Bacău, Ștefan cel Mare, Rădeana). „Nu poate să intre mirele pe poartă până nu plătește la vorniceii miresei, la fel și cu zestrea" (Bacău, Căiuți, Vrânceni). „Se ațin la poartă pentru a primi bacșiș de la mire. Se cumpără fata de la flăcăii satului" (Bacău, Vultureni, Godinești de Jos). „Închid porțile și-i cer să plătească mireasa și zestrea s-o cumpere" (Bacău, Huruiești, Prădaiș). „Când pleca mireasa din casa ei, un tânăr se punea în ușă, punea un băț. Mirele cu nașu plătea în bani. Plătește iernatu miresei, zestrea" (Vrancea, Vidra, Viișoara). „Când pleacă mireasa de la casa ei și are frați mai mari, îi pune un băț în ușă și nu-i dă voie să plece până când nu le plătește mirele un bacșiș. Bani" (Vrancea, Vidra). „La ieșirea pe poartă, nunta este oprită de tinerii satului care cer vamă pentru petrecerea făcută miresei în timpul cât a fost fată" (Bacău, Glăvănești, Răzeșii). „Și atunci când se ia mireasa din alt sat și când se ia zestrea, flăcăii din satul miresei vor închide porțile casei miresei și nu vor deschide până când mirele nu va da băutură sau bacșiș" (Bacău, Pârjol, Băsești).

În Muntenia întâlnim aceleași secvențe rituale în legătură cu pragul și poarta la plecarea miresei de la casa ei, ca și în celelalte provincii românești. „Când alaiul miresei, nașului și oamenilor lor ajung la poarta miresei, porțile erau zăvorâte de rudele miresei. Cât timp se spune oratia de nuntă, iese din curtea miresei o fată bătrână, urâtă, îmbrăcată prost. Nuntașii fac gălăgie și strigă. Cei din curtea miresei, dacă văd că nu-i pot păcăli pe nuntași, mai scot o altă „fată" (ca și prima, o femeie în vârstă), dar nici cu aceasta ei nu sânt de acord. Atunci se deschid porțile, din casă apare mireasa adevărată. Mireasa toarnă apă (din vadra pe care a adus-o dimineață de la fântâna cu „fratele de ginere") să se spele mirele pe mâini, înainte de a intra în casă, pentru alungarea tuturor relelor, a apucăturilor urâte"[43]. Aici apar, în plus, bine precizate și riturile de purificare legate de poartă, cu sensuri magice augurale pentru viitoarea familie. J. G. Frazer, în lucrarea citată, argumentează caracterul sfânt al pragului prin practica sacrificării de animale pe el și obligația persoanelor care intră în casă să pășească peste bălțile de sânge. „Adesea această sacrificare are loc în momentul în care mireasa intră pentru prima

[42] Amalia Pavelescu, *Din folclorul Mărginimii Sibiului. Poezia ceremonialului de nuntă*, în vol. *Studii și comunicări de etnologie*, Sibiu, tom. VII, 1993, p. 131.

[43] Ion Cruceană, *Ceremonialul nunții în comuna Mozăceni – Argeș*, în „Anuarul Arhivei de Folclor", XII–XIV (1991–1993), p. 241–242.

dată în casa mirelui"[44]. În Belucistan, în Siria, în Egipt se taie o oaie pe prag când mireasa intră în casa mirelui şi ea este obligată să păşească peste sângele care curge pe prag. În Roma antică, când mireasa intra în noua ei casă îi era interzis să atingă pragul cu picioarele şi era purtată în casă. Varro spune că obiceiul de a purta mireasa peste prag avea drept scop să o împiedice să comită vreun sacrilegiu călcând un obiect închinat zeiţei casei Vesta, în timp ce Plutarh credea că această ceremonie era o reminiscenţă a răpirii sabinelor. În Maroc, în China, în Palestina, în Grecia, în Silezia mireasa era purtată peste prag, obicei pe care J. G. Frazer îl pune în legătură cu superstiţia că pragul este bântuit de spirite rele. În Armenia, unde se crede la fel, mireasa este însoţită de un bărbat, cu o spadă în mână, cu care face semnul crucii pe peretele de deasupra fiecărei uşi. Riturile de prag în ceremonialul nunţii la români au toate valenţe purificatoare şi augurale. „Dacă în momentul când intră mireasa în biserică va pune mâna dreaptă pe pragul de sus al uşii bisericii, nu va face copii"[45]. „De la biserică, nuntaşii merg în casa socrului mare. Când dau să intre în curtea mirelui, arcaşul nunului aruncă de trei ori peste casă săgeţi anume pregătite, ori beţe frânte în două, ca să fie cu spor şi cu belşug noua căsnicie. În pragul uşei casei, mireasa întâmpină pe nănaşi cu un vas de apă curată, din care le toarnă să se spele pe mâini" (Răşinari)[46]. Când alaiul ajunge la soacra mare, după cununie, soacra, după ce-şi sărută nora, o conduce la un ciubăr de unde mireasa toarnă de trei ori apă în mâinile socrului şi ale naşului. Varsă apă din ciubăr, apoi îl aşază în faţa naşului, care aruncă în el galbeni. Apoi întregul alai este invitat în casă[47]. La Drăguş, Ţara Oltului, în Făgăraş, „înainte de a trece pragul casei, a cărei soartă o va împărţi de acum încolo, soacra îi pune un blid cu orez în cap"[48] – un rit de augurare semnificând prosperitatea, fecunditatea tinerei în noua sa locuinţă. În Moldova, soacrele mai obişnuiesc să pună pe prag o mătură, pe care, dacă mireasa, înainte de a păşi, o ridică, e semn de hărnicia ei, iar dacă păşeşte peste ea, fără a o ridica, e semn că nu va fi prea iute la treabă (Tăvădăraşti, Dealu Morii, Bacău; culege Lucia Berdan în 1990). Semnificaţia actuală care se dă acestei credinţe nu o înlătură pe cea anterioară, mult mai veche, după care mătura e învestită cu proprietăţi magice de a înlătura duhurile rele. Această credinţă este prezentă pretutindeni şi în obiceiurile de naştere, când lângă copilul nebotezat se lasă o mătură şi un cleşte, ca cel rău să nu se prindă de copil. De asemenea, în descântece, mătura este nelipsită din recuzita descântătoarei, cu care alungă boala, răul etc. Într-un descântec de luat cuţitul, din Teleorman, descântătoarea foloseşte acest obiect pentru a alunga boala:

---

[44] P. 196.

[45] I. Aurel Candrea, *op. cit.*, p. 88.

[46] Amalia Pavelescu, *op. cit.*, p.134.

[47] *Ibidem*, p. 131.

[48] Ştefania Cristescu-Golopenţia, *op. cit.*, p. 104.

Că cu mătura te-am măturat,
De la (cutare) te-am depărtat[49].

În riturile aromânești de nuntă, sensul purificator și de augurare la prag este, de asemenea, evident. Dumitru Cosmulei cita în 1909 următoarele practici: „Când cortegiul ajunge la casa mirelui, se oprește înaintea ușei... în fața casei o așteaptă soacra cu un vas cu unt, pe care îl prezintă miresei, ca să ia cu degetul unt și să ungă pragurile casei, că numai așa va fi în casă noroc și spor la muncă și avere"[50]. „Când intră mireasa în casă, după ce unge pragurile și ușorii cu unt, în unele locuri sare peste prag, fără a-l atinge... un obicei ce se practica și la romani întocmai"[51]. „În ținutul Metovei, mai e obiceiul ca soacra mare, când sosește mireasa la poartă, joacă între celelalte femei cu cupa de unt în mână, apoi unge cu unt poarta în momentul când mireasa trece printr-nsa"[52]. „La Selia, când soacra iese înaintea miresei, în momentul ce aceasta trece pragul, îi unge mâinile dintr-un pahar de unt, pe urmă unge ușorii în chip de cruce, iar după aceea intră în casă, îi așterne o bucată de șeiac alb, peste care calcă, ca să trăiască până va fi albă ca șeiacul[53]. „În câteva comune, soacra iese înaintea miresei neprimenită, îi prezintă paharul cu unt și dânsa (mireasa) unge ușa, închipuind cruci, iar în vremea aceasta alaiul cântă"[54]. Din descrierile de față rezultă valoarea sacră și de concentrat de forțe vitale a untului, care simbolizează toate energiile. Totodată, în practicile magice ancestrale, untul este un element esențial al jertfirii, izvor de energie sacră[55].

În ultimul mare rit de trecere – înmormântarea – întâlnim câteva valențe simbolice ale pragului, ușii, porții – ca praguri ale existenței. Pentru marea trecere, acestea sunt preponderent rituri de separare a individului, fost membru al colectivității, de comunitatea în care a viețuit, de casa în care a locuit. Amintim, mai întâi, credința general răspândită la români că sufletul mortului stă deasupra ușii cele trei zile cât el este ținut în casă pentru a i se face cele de cuviință. În Moldova se crede că sufletul mortului stă în prosopul de deasupra ușii și vede tot ce se petrece în casă în cele trei zile cât este privegheat. Alții spun că stă la capul mortului. La Mihoveni, Suceava, după S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români* (1892), se crede că sufletul vine după trei zile după ce s-a despărțit de corp și de aceea se pune un ștergar la fereastră și un pieptene pe prag[56]. Românii din Dobrogea cred că sufletul mortului stă șase săptămâni deasupra ușorului de la ușa casei; de aceea așază ei acolo o bucată de pânză albă („pominetă"), ca să aibă pe ce

[49] Gr. Tocilescu, *Materialuri folcloristice*, vol. I, partea I, București, Tip. Corpului Didactic, 1900, p. 578.
[50] Dumitru Cosmulei, *op. cit.*, p. 29.
[51] *Ibidem*, p. 30.
[52] *Ibidem*.
[53] *Ibidem*, p. 31.
[54] *Ibidem*.
[55] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op. cit.*, p. 408.
[56] S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români*. Studiu etnografic. Ediție critică de Teofil Teaha, Ioan Șerb, Ioan Ilișiu, București, Grai și Suflet, 1995, p. 270.

sta sufletul[57]. Aceeaşi credinţă o întâlnim şi pe Valea Someşului, „de aceea pentru sufletul mortului se pune un «coc» (=pâine rituală) în care se înfinge o lumânare"[58]. În Moldova, în unele părţi, se pune pe fereastră, pentru sufletul mortului, un pahar cu vin sau cu apă şi o felie de pâine. Fereastra are, în acest caz, valenţa simbolică de loc de trecere. Trecerea pragului casei, când mortul este scos din casă, impune rituri speciale de separaţie şi de protejare a celor ce rămân să locuiască în continuare în acea locuinţă, punerea lor la adăpost de influenţele malefice. Pe Valea Someşului, „când sicriul trece pragul, vasul cu apă care a fost sub sicriu este spart de unul din membrii familiei. Concomitent, uşa se închide de trei ori. C-apoi mortu n-are ce mai căuta pe lângă casă altu în veci. Cei din casă sânt puşi să treacă pe sub sita ţinută deasupra uşii, pentru a-l uita pe mort" (Cârdeni)[59]. „Mortul e scos din casă pe uşă, cu picioarele înainte. Apoi lovesc uşa de trei ori ca să uite, să nu moară şi alţii şi deschid ferestrele"[60]. La Drăguş, în Făgăraş, „Când se scoate mortul din casă, după ce trece pragul cu el, se sparge un hârb de oală lângă prag, să hie de capul lui, să nu mai moară om din casă, să se ducă răul după mort"[61]. S. Fl. Marian, în lucrarea citată, nota pentru Bucovina: „Mai înainte însă de a trece cu mortul peste pragul tindei este datina, în cele mai multe părţi ale Bucovinei, de a lovi cătenel cu sicriul de trei ori de pragul uşii de la tindă. În multe comune, precum bunăoară în Mahala, lovesc, sau mai bine zis ating sicriul câte de trei ori de fiecare prag peste care trec cu mortul. Această lovire sau atingere a sicriului de prag însemnează că mortul mulţămeşte casei unde a locuit şi că se închină să-şi ia rămas bun de la întreg poporul ce s-a adunat ca să-l petreacă la groapă. Cum au scos ducătorii sicriului cu mortul afară, cei din casă, care rămân înăuntru, închid repede uşile şi se uită pe fereastră afară, anume ca moartea să nu străbată mai mult în casa aceea, ca nu cumva să se ducă, astfel, după mortul deja scos şi altul cineva dintre căseni, adică să nu mai moară şi altul în urma lui"[62]. Tot S. Fl. Marian mai citează pentru Transilvania practica rituală ca una din rudele apropiate ale mortului să spargă o oală şi un blid pe locul unde a stat mortul în casă, sau în uşă, ca să se ducă răul după mort"[63], iar pentru Ţara Românească, Prahova, de a sparge trei oale când se scoate mortul din casă, zicând:

Cum se sparg oalele
Să se spargă boalele[64].

---

[57] T. T. Burada, *Datinile poporului român la înmormântări*, Iaşi, 1882, p. 46–47.

[58] Pamfil Bilţiu, *Contribuţii la cercetarea înmormântării pe Valea Someşului*, în vol. *Studii şi comunicări*, Sibiu, tom.VII, 1993, serie nouă, p. 154.

[59] *Ibidem*, p. 157.

[60] Vasile Scurtu, *op. cit.*, p. 52.

[61] Ştefania Cristescu-Golopenţia, *op. cit.*, p. 173.

[62] S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 173.

[63] *Ibidem*, p. 174.

[64] *Ibidem*.

La Bălăceana, în Bucovina, „îndătinează românii nemijlocit, după scoaterea mortului din casă, de-a trânti oala în care a ars lumina la capul mortului de pragul casei cu o putere așa de mare că produce un sunet deosebit"[65]. „Când pleacă cu mortul la groapă se cheamă un copil să i se dă peste prag o strachină cu făină, ca să aibă mortul pe lumea cealaltă" (Dolj)[66]. Pentru copiii morți nebotezați, „dacî moari copilu şî ştii că nu ai dăruit colacii de botez naşului, atunci sî pregăteşti un colac aşa sub formî di o pâini ş-acolo sî-nfigi un brăduț împodobit cu di tăti... şî-i dăruieşti lu'naşu cari l-o botezat. Sî dă la prag" (Bâra, Neamț, înregistrează Lucia Berdan în 1988, Mg. 637, I, 24). În poartă se mai face un ultim rit de separare de casă, de fosta familie. De pe Valea Berheciului, Bacău, din mai multe comune am notat obiceiul ca la un bătrân, mai ales, cunoscut ca bun gospodar şi om de vază în sat, să i se dea în poartă o oaie de pomană, de preferință neagră (Tarnița, com. Onceşti; com. Vultureni; com. Dealu-Morii). Această practică trebuie considerată nu numai ca un simbol al vredniciei şi avuției celui ce-a murit, ci şi ca un simbol magic: oaia este, după o credință veche, animal sfânt şi ghid psihopomp.

Pragul, cu simbolurile sale magico-rituale, mai apare şi în riturile de inițiere. Citâm în acest sens un exemplu de practică magică premaritală: „Fetele măturând casa, în câşlegi, încep totdeauna de la prag, crezând că făcând aşa vor sosi curând peținorii"[67].

În riturile de construcție, care pot fi considerate şi ele, într-un anumit fel, rituri de trecere într-o nouă existență, pragul şi deci intrarea în casă nouă se consideră ceva primejdios. Numai după ce construcția a intrat în contact cu o ființă şi după ce a fost însuflețită, ea devine inofensivă şi încetează să mai atragă moartea [68]. Paul Sébillot amintește, pentru Franța, sacrificarea unui cocoş pe pragul casei, stropirea cu sângele unui animal a colțurilor casei. La români, în unele locuri se dă peste prag o găină vie ca preț pentru „sufletul" casei. Noi am notat această credință la Moldoveni, Neamț, dar ea poate fi întâlnită şi în alte părți. Găina se dă, după cum se crede, pentru însuflețirea casei, ca nimeni din acea familie, care va trăi în casa nouă, să nu moară curând.

Şi în riturile de trecere între anotimpuri, ca praguri de timp, la marile sărbători (An Nou, Sfântul Gheorghe, Paşti) pragul este sacralizat pentru a păzi casa de duhuri rele: „La Paşti, la Anul Nou sau la Sfântul Gheorghe, românii pun o bucățică de fier sub prag, ca să le apere casa. Germanii țintuiesc potcoave de fier în pragul uşii lor împotriva duhurilor rele, la case şi la staule. În Norvegia, de Crăciun se înfige o secure în prag, în uşa casei, a staulului"[69]. „La Paşti pune de o parte şi alta a pragului glii de iarbă verde, ca tot anul să ai belşug în casă şi roadă bună"

---

[65] *Ibidem.*

[66] Artur Gorovei, *Credinți...*, p. 111.

[67] *Ibidem*, p. 268-269.

[68] A se vedea şi Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meşterului Manole*, în Mircea Eliade, *Meşterul Manole*. Studii de etnologie şi mitologie. Ediție şi note de Magda şi Petru Ursache, Iaşi, Editura Junimea, 1992, p. 105-144.

[69] Ciauşanu, *op. cit.*, p.286.

(Vâlcea)[70]. „La Sfântu Gheorghe şi altădată se face pe la porţi, portiţe, uşile grajdului, cruci de dohot ca viind duhurile necurate să nu poată intra" (Bucovina)[71]. „În ziua de Paşti se pun de o parte şi de alta a pragului glii de iarbă verde pe care calcă când vine de la biserică" (Rudeni, Argeş)[72]. În ziua de Paşti, cum vii de la biserică, până a nu intra în casă, şezi pe pragul uşii şi zi: Să se mânânce libarcă pe libarcă, greere pe greere, purece pe purece, furnică pe furnică şi toate lighioanele să se mănânce una pe alta, dacă vrei să scapi de ele" (Catana, Dolj)[73]. „Când vii de la Paşti, e bine să intri în casă pe brazdă verde, că e bine de sănătate şi i-o iei în ziua de Sfântu Gheorghe, că e bună de vite. E bine să se ia cu capul şi cu pielea goală" (Bucovina)[74]. „În proorul (ajunul) Sfântului Gheorghe se pun ramuri de răchită la fereastră, la poartă, ca să se înprourească (anunţe) sosirea primăverii" (Moldova)[75]. „În ziua de Sfântu Gheorghe se pune pe la stâlpii porţilor răchită în brazde, ca să prindă bucatele ca răchita" (Suceava)[76]. „În presara Sfântului George se pune pe tomurlucii porţilor şi portiţilor, apoi pe la grajduri, brazde cu iarbă verde şi crengi de răchită, crezându-se că făcând astfel, apoi ielele nu pot lua mana vacilor, iară strigoaicele nu pot strica somnul copiilor, visul fetelor şi norocul flăcăilor" (Bucovina)[77]. Toată perioada dintre cele două solstiţii, intersectată de echinocţiul de primăvară, se consideră în viziunea populară o perioadă de timp în schimbare, deci ca un rit de trecere temporal, de aceea se caracterizează prin multe rituri şi practici magice de purificare, de augurare şi de divinaţie pentru înnoirea timpului, pentru existenţa umană şi desfăşurarea ei viitoare sub bune auspicii, de sănătate şi belşug în roadele verii. În gândirea populară „orice început, fie viaţă, an, treabă, drum, călătorie... adică *de trecere,* sau schimbare a unei stări la alta... reprezintă o perioadă de criză, în care lupta dintre forţele răului şi binelui este inevitabilă"[78]. Orice sărbătoare calendaristică, mai ales acelea deschizătoare de an sau anotimp, prefaţa o perioadă fastă sau nefastă[79]. În concepţia populară, miezurile timpului se considerau momente critice în derularea şi împlinirea vieţii omului[80]. Cu deosebire sărbătoarea Sfintelor Paşti era considerată o mare sărbătoare de înnoire şi *de trecere.* Cuvântul însuşi *pesah* (în aramaică) însemna *trecere.* De aici mulţimea practicilor magice care premerg Sfintele Paşti, ca şi cele care se fac în zilele de sărbătoare propriu-zise şi o lungă perioadă după aceea, până la Înălţare (Ispas). Astfel încât, în gândirea populară, Sfintele sărbători ale Paştelui sunt o îmbinare

[70] Artur Gorovei, *Credinţi* ..., p. 22.
[71] *Ibidem,* p. 104.
[72] *Ibidem,* p. 139.
[73] *Ibidem,* p. 150.
[74] *Ibidem,* p. 266.
[75] *Ibidem,* p. 285.
[76] *Ibidem.*
[77] *Ibidem,* p. 349.
[78] Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană românească,* Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1977, p. 261.
[79] Cf. Ion Ghinoiu, *Vârstele timpului,* Bucureşti, Ed. Meridiane, 1988.
[80] *Ibidem,* p. 46.

perfectă de rituri precreştine şi cultice, reprezentând *trecerea* omului de la moarte la viaţă (prin simbolul Dumnezeu-Omul), de la păcat la iertare, de la moartea ritualică la o a doua naştere, spirituală. În această ipostază, cuprinzătoare în gândirea populară, şi riturile de trecere din obiceiurile familiale sunt raportate, prin credinţe populare, la această mare sărbătoare, iar ele, la rândul lor, pot influenţa, fast sau nefast, viaţa colectivităţii: „Lumânările de la nuntă se păstrează până la Paştele viitor, când trebuiesc arse în întregime la Înviere" (Ţepu, Tecuci). „Cine moare în ziua de Paşti merge de-a dreptul în rai, căci raiul în acea zi e deschis pentru oricine" (Stânca, Iaşi).

Din cele expuse până aici rezultă, credem, importanţa *pragului,* a *uşii,* a *porţii* în riturile de trecere, în general, şi în cele familiale, în special. Mircea Eliade în 1932[81] discuta câteva semnificaţii simbolice pe care le are *poarta* în viaţa poporului român, ca şi a altor popoare. „Ea e o făptură magică, un stăpân cu puteri nevăzute, care veghează la toate actele capitale din viaţa omului. Prima trecere pe sub poartă înseamnă o intrare în viaţă, în viaţa reală şi rea de afară. Poarta veghează la căsătorie şi pe sub poartă mortul e dus, solemn, spre lăcaşul de veci. E atunci o reîntoarcere la lumea dintâi; ciclul e închis şi poarta rămâne mai departe, cu un om mai puţin să vegheze alte naşteri, alte căsătorii, alte morţi"[82]. În marile civilizaţii şi tradiţii: ebraice, greceşti, romane, chineze, ca şi în tradiţia creştină, *pragul, uşa* şi *poarta* au căpătat semnificaţii ezoterice, ca mediind trecerea între exterior (profanul) şi interior (sacrul). Civilizaţia noastră populară aduce şi ea suficiente dovezi ale sacralizării *pragului, uşii, porţii* prin reprezentări spirituale (credinţe populare) şi plastice (celebrele simboluri pe care le-a dat artei universale Constantin Brâncuşi, simboluri plastice ale celor trei mari rituri de treçere: *masa tăcerii* sau *masa destinului* (naşterea), *Poarta sărutului* (nunta) şi *Coloana infinitului* (moartea şi învierea). Un asemenea simbolism a fost surprins şi de Lucian Blaga, în *Meşterul Manole,* într-o splendidă metaforă: „Toată viaţa e cântecul obârşiilor şi al sfârşiturilor în acelaşi cerc".

LE SEUIL, LE PORTAIL, LA PORTE DE L'EXISTENCE

RÉSUMÉ

Dans cette étude, partie d'un volume en cours de parution sur les rites de passage, l'auteur observe en détail, dans les rites de passage du cycle familial (naissance – noces – enterrement), le symbolisme des trois objets, dans lequel s'inscrivent de nombreux rites, chez des peuples différents. Les grands ethnologues, tels que J. G. Frazer, A. Van Gennep, M. Eliade ont abordé ce problème dans leurs oeuvres, en ouvrant de nouveaux horizons de recherche. Le travail de l'auteur de cette étude est concentré sur un matériel issu des recueils roumains, anciens ou contemporains. Le matériel contemporain a été recueilli par l'auteur-même et une équipe de chercheurs, pendant les dernières 30

[81] *Folclor şi literatură,* în „Cuvântul", 18 iulie, 1932.
[82] Mircea Eliade, *Meşterul Manole,* p. 333.

années, pour l'Archive de Folklore de la Moldavie et de la Bucovine. Les exemples analysés proviennent de presque toutes les régions roumaines. On se rapporte aussi aux rites de passage d'une saison à une autre et aux rites de construction. De grands artistes, tels que le sculpteur Constantin Brâncuşi, ont exprimé le symbolisme de ces objets („La porte du Baiser", par exemple).

Institutul de Filologie Română
„A. Philippide"
Iaşi, str. Codrescu, nr. 2